

PROBLEMATICA REABILITĂRII ȘI RESTAURĂRII FORTIFICAȚIEI MEDIEVALE A ORAȘULUI SEBEȘ

Sebeșul a fost unul dintre cele mai importante orașe din Transilvania în evul mediu. Localitatea, fondată de coloniști germani, atestată documentar în anul 1245 cu numele **Malembach**¹, înregistrează în secolul al XIV-lea o dezvoltare rapidă, favorizată și de *criza agrară medievală*², astfel încât, în anul 1341, dobândește statutul de *civitas*³. Orașul medieval joacă în această perioadă un rol important, mai ales în plan economic, fiind amintit într-un document din anul 1376, alături de importante orașe ardelenice ca Sibiu, Sighișoara și Orăștie, ca un puternic centru meșteșugăresc, în care existau (conform documentului) 19 bresle cu 25 de branșe⁴. Este posibil ca la Sebeș să nu fi existat toate branșele menționate în acest document; probabil au lipsit branșele pielăritului, mănușăritului și trăistăritului, ele nefiind amintite în documente în secolele următoare⁵.

Dezvoltarea orașului continuă într-un ritm constant până la începutul secolului al XV-lea, când intră într-o fază de stagnare, iar mai târziu de declin, datorită unor cauze de natură politică, economică și mai ales militară, cum ar fi cucerirea și distrugerea orașului de către turci în anul 1348⁶. La începutul secolului al XV-lea Sebeșul pierde atributul de *civitas*, fiind acum amintit în documente cu cel de *oppidum*⁷.

În ceea ce privește arhitectura militară, orașul Sebeș s-a înscris, alături de celelalte orașe ardelenice importante, în secolele XIII – XIV, în evoluția specifică Transilvaniei, a lucrărilor de fortificare. Aceste orașe au avut, ca prime forme de întărire artificială, fortificații de mici dimensiuni, ridicate în jurul construcțiilor importante, cum ar fi bisericile, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, ca o consecință a invaziei tătarilor din anul 1241. În acest context se construiește la Sebeș prima fortificație care va cuprinde între zidurile sale bazilica romanică, și care, probabil, a fost ridicată de aceiași meșteri care executau lucrările de refacere a bisericii, sub influența șantierelor cisterciene⁸.

A doua fază de fortificare începe la sfârșitul secolului al XIV-lea⁹ și se înscrie în contextul dezvoltării orașelor din Transilvania și a nevoii de apărare a locuitorilor și a afacerilor acestora în fața pericolului invaziilor turcești, care debutează în această perioadă.

Dreptul de a construi fortificația a fost acordat sebeșenilor în anul 1387, în urma cererii formulate de aceștia și adresată regelui Sigismund de Luxemburg de o delegație a orașului condusă de parohul Andrei.

Fortificația orașului Sebeș – rămasă cunoscută în literatura de specialitate ca singura cetate orașenească despre care s-a păstrat un document oficial de construcție¹⁰ – este un prototip arhaic în sistemul defensiv al orașelor din Transilvania și în cadrul ei s-au conservat cele mai multe elemente originale care datează de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. Incinta, de forma unui dreptunghi cu colțurile rotunjite, are o lungime perimetrală de aproximativ 1700 m. Zidurile, cu înălțimea maximă de 7 m și grosimea de 1,5 m, au fost realizate din piatră și mortar, în tehnica

¹ *Documente privind istoria României*, I, veac XI, XII și XIII, C. Transilvania, București, 1951, p. 326, nr. 280.

² P. Niedermaier, *Raportul între sat și oraș în lumina crizei agrare medievale*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, XXXI, 1992, p. 151-152.

³ Olivia Lungescu și Gheorghe Fleșer, *Sebeșul, un important centru de cojocărit*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 547.

⁴ Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 85-86.

⁵ *Ibidem*, p. 140.

⁶ Fr. Pall, *Știri noi despre expedițiile turcești din Transilvania în 1438*, în *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, I-II, 1958-1959, p. 19.

⁷ Dorin O. Dan, *Contribuții la cunoașterea rolului economic al Sebeșului (sec. XIV - XIX)*, în *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 276.

⁸ Gh. Anghel, *Fortificația orașului Sebeș*, în *Apulum*, XIV, 1976, p. 152.

⁹ Radu Heitel, *În legătură cu unele probleme ale arheologiei cetăților de piatră medievale din Transilvania*, în *Buletinul monumentelor istorice*, 2, 1970, p. 27.

¹⁰ Gh. Anghel, *op. cit.*, p. 160.

blocajului. Ele au în partea superioară un parapet, prevăzut cu creneluri, merloane și ferestre de tragere, cu o înălțime de până la 2,20 m, iar la baza lui, spre interiorul incintei, este amplasat drumul de strajă. Tot în partea superioară a zidului, amplasate la aproximativ 30 m unul de celălalt, s-au păstrat urmele unor „burdufuri” realizate din cărămidă, sprijinite în interior pe drumul de strajă, iar în exterior pe console. Aceste „balcoane” au fost construite, probabil, la sfârșitul secolului al XV-lea pentru a suplini lipsa turnurilor de flancare¹¹. Fortificația cuprindea, pe lângă curtină, turnurile de apărare, porțile orașului și barbacanele de la porțile de est și vest (dezafectate în secolele trecute).

Zidurile cetății se păstrează în prezent pe aproape întreaga lungime perimetrală a incintei fiind întrerupte, din loc în loc, în dreptul străzilor care continuă în afara incintei. Se păstrează, de asemenea, pe porțiuni mari, în partea superioară, și parapetul din cărămidă. Deși zidul cetății nu a suferit mari degradări, starea fortificației de la Sebeș este destul de gravă. Această situație este consecința degradării ambiantului cetății, printr-o intensă activitate constructivă în imediata vecinătate a incintei, aceasta ajungând a fi subordonată și inclusă în noul ansamblu construit.

Spre deosebire de bunurile culturale mobile, a căror percepere corespunzătoare se asigură în condiții de expunere în spațiile muzeale, monumentele de arhitectură pot fi valorificate corespunzător, din punct de vedere estetic, al bunei lor percepții numai în cadrul ambianței lor construite. Această ambianță se află, în general, într-o continuă transformare, ca o consecință a evoluției așezărilor omenești¹².

La Sebeș, ambiantul cetății s-a alterat continuu, începând chiar cu secolul al XVIII-lea când, cu permisiunea autorităților sau fără, locuitorii ai Sebeșului își construiesc locuințe tot mai aproape de zidul cetății, atât în interior, cât și în exterior, ajungând ca, în secolul XX, unele construcții să folosească porțiuni din zidul cetății ca un al patrulea zid al construcției. Pentru a avea o imagine mai completă asupra situației fortificației de la Sebeș sunt necesare următoarele precizări: pe întreaga dispoziție perimetrală a incintei s-au construit, în interiorul și exteriorul acesteia, adosate zidului aproximativ 30 de imobile, unele de mari dimensiuni. Latura de sud a incintei, mai bine conservată, a fost mai „menajată”, zidului de aici fiindu-i adosate trei construcții din totalul amintit mai sus. Însă, în exterior, la mică distanță de zid au fost ridicate mai multe construcții, prevăzute cu curți și alte anexe necesare unei gospodării. Aceste construcții, împreună cu toate anexele lor, îngreunează perceperea fortificației și a elementelor sale constitutive.

Dintre turnurile de apărare, patru s-au păstrat într-o stare de conservare bună. Două turnuri au suferit transformări atât de mari, încât cu greu se mai poate deduce aspectul și funcția lor anterioară, de apărare. Turnul de pe latura de nord, dispus în interiorul incintei a fost transformat în locuință și cu greu i se mai poate stabili forma, aspectul și funcția sa inițială.

Turnul semicircular, din colțul de nord vest al incintei, a fost și el transformat în locuință; fațada, orientată spre exteriorul cetății, a fost acoperită cu tencuială, iar vechile ferestre de tragere au fost lărgite și evazate.

Turnul porții de vest se distinge cu greutate, fiind mascat de clădirea vechii poște. În aceeași situație este turnul cizmarilor, aflat într-o grădină, accesul la el fiind îngreunat de amenajările de îngrădire. Turnul octogonal și turnul croitorilor, dispuse în colțurile de nord-est și sud-est, sunt într-o bună stare de conservare, dar ambiantul lor necorespunzător le diminuează valoarea documentară și estetică, prin trecerea în planul secund, față de elementele parazitare amintite.

În mod paradoxal, câteodată, pentru valorificarea unui monument este mult mai important și mai urgent să se reglementeze ce și cum să se construiască în vecinătatea monumentului, decât luarea unor măsuri care să vizeze direct monumentul¹³. Restaurarea și valorificarea documentară și turistică a fortificației sebeșene ridică probleme destul de complexe. Abordarea și rezolvarea unei astfel de situații, în care monumentul este practic „sufocat” de elemente construite parazitare, trebuie să se facă gradual, în măsura posibilităților existente.

O primă măsură care trebuie luată este aceea a interzicerii, în viitor, a ridicării de noi construcții în apropierea fortificației și a amplificării planului sau a elementelor volumetrice ale clădirilor deja existente.

¹¹ Radu Heitel, *Monumente medievale din Sebeș-Alba*, București, 1969, p. 21.

¹² Gh. Curinschi – Vorona, *Arhitectură, Urbanism, Restaurare*, București, 1996, p. 424.

¹³ *Ibidem*.

Într-o primă fază se pot elimina elementele parazitare din jurul turnului poligonal, atât din interiorul cât și din exteriorul cetății, pe locul lor putându-se amenaja o zonă verde (de tip gazon), care va fi tunsă regulat. La baza zidului se va amenaja un trotuar, cu o înclinație de 2-5%, înspre zona verde, din pietriș de râu cu o granulație de 2 - 2,5 cm, care să permită o cât mai bună deversare a apei provenită din precipitații. Turnul octogonal se va restaura, avându-se în vedere, în special refacerea tavanelor și a podelelor, folosindu-se grinzi de lemn și cherestea. Se va consolida șarpanta și se va repara învelitoarea, folosindu-se țigle "solzi". Pe toată porțiunea de zid, din colțul de nord-est al cetății, se poate restaura vechiul drum de strajă, în baza martorilor existenți.

După aceste operații turnul octogonal ar putea găzdui, pe durata verii, o expoziție de arheologie medievală, organizată de Muzeul Municipal „Ioan Raica” din Sebeș, care să cuprindă vase, unelte și arme medievale săsești.

În paralel cu aceste operații, se pot desfășura lucrări și în zona turnului croitorilor (*Studentului*), din colțul de sud-est al incintei. Starea de conservare a turnului este relativ bună, iar operația de restaurare va viza, ca în cazul turnului octogonal, refacerea tavanelor și a podelelor, pe baza martorilor existenți. Se va repara și sistemul de acoperire, prin consolidarea șarpantei și înlocuirea țiglelor.

Și aici poate fi amenajată o zonă verde, pe locul terenurilor de sport, și un trotuar similar cu cel amenajat în colțul de nord-est. Se poate restaura și drumul de strajă pe baza martorilor păstrați. Zidul va fi curățat de vegetație, iar partea superioară va fi consolidată.

În exterior este necesar a fi înlăturate, acolo unde este posibil, îngrăditurile și grădinile aferente, amenajându-se și aici aceleași rezolvări din interior (zonă verde și trotuar). Și acest turn va putea găzdui, pe perioada verii, o expoziție care să sugereze organizarea, funcționarea și rolul breslelor sebeșene în viața orașului, folosindu-se, în acest sens lăzi și însemne de breaslă, copii xerox după statute sau alte documente emise de bresle etc.

La fel se poate proceda și cu turnul cizmarilor, din colțul de nord-vest al incintei; o primă măsură care trebuie luată este facilitarea accesului la turn, iar apoi se poate trece la restaurarea propriu-zisă a acestuia. Se vor reface podelele și tavanele, se va consolida șarpanta și se va repara învelitoarea folosindu-se țigle de tip "solzi".

Turnul semicircular ar putea fi, la rândul-i, obiect al unei restaurări, care din păcate, va consta doar din îndepărtarea mortarului cu care a fost tencuit; cum nu se păstrează imagini sau descrieri, din care să se deducă dimensiunile, numărul și vechea dispunere a ferestrelor de tragere, restaurarea lui se va rezuma doar la operația amintită. Dacă decaparea mortarului va aduce elemente noi în aspectul turnului acestea vor fi conservate și evidențiate.

Ideal ar fi ca acestei etape a reabilitării fortificației de la Sebeș să-i urmeze alta, la fel de importantă, dar mai dificilă, care să desăvârșească ceea ce s-a început. În această etapă ar fi necesară degajarea laturii de sud a incintei, prin înlăturarea elementelor parazitare, operație care să permită o mai bună percepere a incintei pe porțiunea cea mai bine conservată. În acest sens se pot duce tratative cu proprietarii imobilelor din vecinătatea zidului de incintă pentru a se găsi soluții care să permită o degajare a acestuia de anexele gospodărești (multe din ele improvizate direct pe zid) care nu prezintă o importanță prea mare pentru aceștia și care maschează zidul. Se impune, de asemenea curățarea zidului de vegetație și consolidarea acestuia, acolo unde este cazul, în special în zona parapetului și a „burdufurilor” de cărămidă amintite. O altă măsură care poate fi luată, cu acordul proprietarilor imobilelor amintite, este aceea de înlocuire a gardurilor curților cu altele, mai scunde, care să permită o mai bună percepere a zidului de incintă pe porțiunea în care acesta s-a conservat cel mai bine.

CĂLIN ANGHEL

THE QUESTION OF THE REHABILITATION AND RESTORATION OF THE MEDIEVAL FORTRESS OF SEBEȘ

SUMMARY

The fortress of the Sebeș city represents an archaic prototype in the defensive system of the cities from Transylvania and within it there were preserved the most original elements dating from the 14th to 16th centuries. As

a consequence of the building activities, natural among any human settlement, the constructed ambient of the fortress from Sebeş deteriorated, starting even from the 18th century up to the present time when the stronghold is literally smothered by recent constructions, erected in the very vicinity of the walls or of the defense towers. The constituent elements of the fortress are altered also by other parasite elements such as the improvised household paraphernalia, some of them placed directly on the wall, fences that separate the gardens of the households (very tall ones in many cases), some improvised gardens, tall trees and vegetation growing on walls or in their very vicinity.

The restoration and rehabilitation of the fortress from Sebeş poses particular problems especially because many buildings were constructed very near the site. However some interventions can be made indirectly to affect the monument by acting upon the parasite elements above mentioned. These interventions can be made, firstly, in the areas where the construction activity was not so great, such as would be the area of the tower from the north-east corner of the site and that of the Student's tower from the south-east corner. Other interventions can consist of the removal of the improvised household paraphernalia, of the vegetation on the walls and from their vicinity and also the replacement of the tall fences with other lower ones, which would allow a better observation of the wall as well as of the other elements of the fortress.

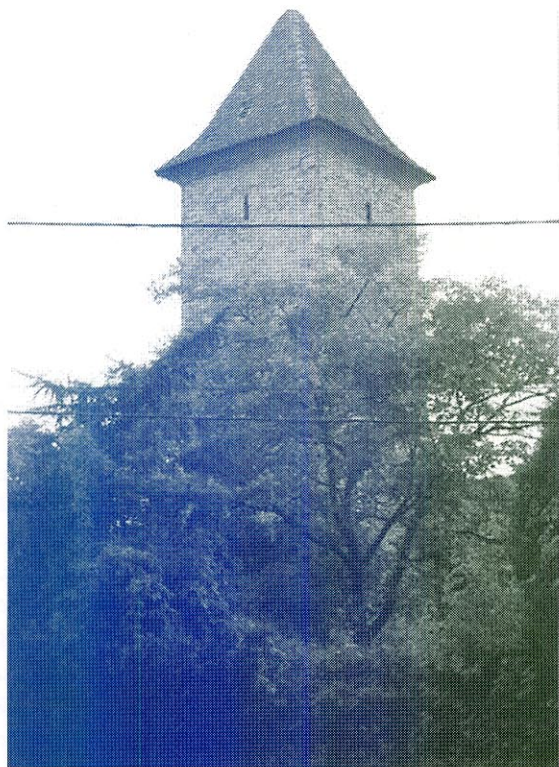

Fig. 1. Turnul *Studentului* (văzut din exteriorul incintei)

Fig. 2. Turnul *Studentului* (văzut din exteriorul incintei)

Fig. 3. Latura sudică a curtinei (văzută din exteriorul incintei) – detaliu

Fig. 4. Latura sudică a curtinei (văzută din interiorul incintei) – detaliu

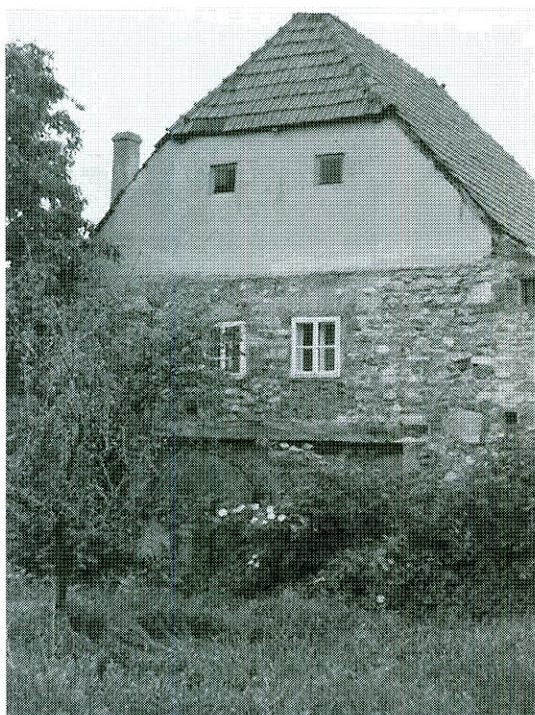

Fig. 5. Turnul porții de nord (văzut din exteriorul incintei)

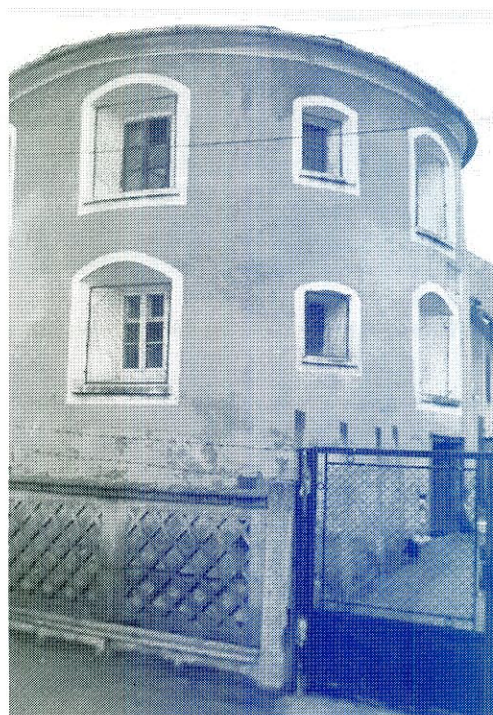

Fig. 6. Turnul semicircular (văzut din exteriorul incintei)

Fig. 7. Turnul octogonal (văzut din exteriorul incintei)

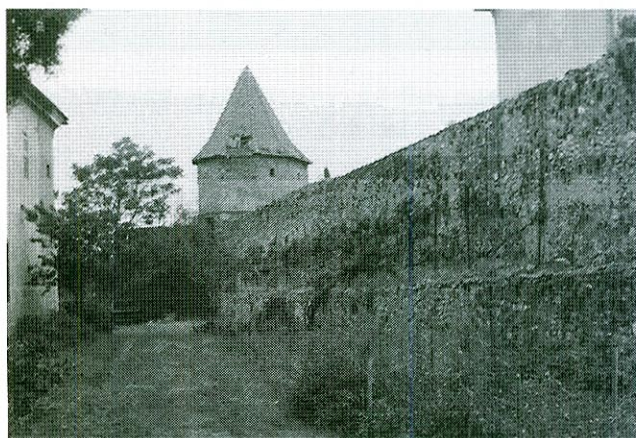

Fig. 8. Turnul octogonal (văzut din interiorul incintei)